

UIAA MedCom mutabakatı

Bölüm 2

Akut dağ hastalığı, yüksek irtifa akciğer ödemi ve yüksek irtifa beyin ödemi acil saha yönetimi

İÇİNDEKİLER

1	Giriş	2
2	ADH, YİAÖ ve YİBÖ için riskli durumlar	2
3	Klinik bulgular	3
3.1	ADH tipik belirtileri	3
3.1.1	Skorlama sistemleri	4
3.2	YİAÖ tipik belirtileri	4
3.3	YİBÖ tipik belirtileri	4
4	Tedavi	5
4.1	ADH acil müdahale	5
4.1.1	Hafif- orta belirtiler	5
4.1.2	Ağır belirtiler	6
4.2	YİAÖ acil tedavi	6
4.3	YİBÖ acil tedavi	7
4.4	YİAÖ ve ağır ADH birlikteliğinde acil tedavi	7
4.5	Belirsiz hallerde acil tedavi	7
5	Ek1	14
6	Ek 2	15
7	Kaynaklar	16
8	Ek okuma	17

1 Giriş

Akut dağ hastalığı (ADH), yüksek irtifa akciğer ödemi (YİAÖ) ve yüksek irtifa beyin ödemi (YİBÖ) yüksekliğe bağlı görülen çok sık ve çok önemli hastalıklardır. 5000-6000m üstündeki yüksekliklerde görülen, yükseklik hastalığı belirtileri, doğrudan yetersiz aklimatizasyon sonucudur. Tırmanış profiline bağlı olarak, dağcılar % 70 den fazlasında ADH bulguları gözlenmektedir. Öncelikli olarak yükseklik hastalıklarının önlenmesi önem kazanmaktadır. Bunlar, hem tırmanış öncesi hem de tırmanış sırasında, ani yükselmeme, yeterli su ve enerji alımı ve olabilecek tıbbi sorunların erken tanı ve tedavisini içerir.

Bu öneriler şunlara ağırlık verir:

1. Önlemenin başarısız olduğu yerler veya ADH, YİAÖ veya YİBÖ gelişmesine katkıda bulunan diğer faktörler (hava, kurtarma işlemi, yatkınlık vs) ve;
2. Yaşlı dağcılar (çocuklar için bkz: UIAA Standard No. 9)¹

Not 1: Birçok yürüyüş organizasyonunun uygun tırmanış/zaman profiline^{2, 1} uymamasından dolayı, önlem kayıt olmadan başlar. Katılacağınız turun tırmanış profiline dikkat ediniz.

Not 2: Uygun tırmanış/zaman profili aşağıda bölüm 2.3 de açıklanmıştır.

2 ADH, YİAÖ ve YİBÖ için riskli durumlar

2.1 Risk faktörleri

- Yetersiz yükseklik profili/ aklimatizasyon gerekliliğinin bilinmemesi
- Yüksek irtifada hızlı yükseliş
  - Örneğin yüksek irtifaya havayoluyla gitmek, araçla çıkmak veya çok hızla tırmanmak. **Not:** birçok şirketin yüksek kampları 1000 m den fazla, farklı irtifadadır. Gider gitmez bu kamplarda geceleme tavsiye edilir.
  - Yüksek irtifada ekibin tıkanması
  - Yüksek irtifada yaşayanların, birkaç gün veya hafta deniz seviyesinde kaldıktan sonraki dönüş sorunları
- Önceki ADH, YİAÖ veya YİBÖ hikayesi
- İrtifa hastalıklarının erken bulgularının önemslenmemesi
- Sıvı kaybı
- Yaşlılar (>65 yaş) YİAÖ için 3 kez daha fazla risklidir³. ADH ve YİBÖ için böyle bir risk gözlenmemiştir.

2.2. Yükseklik ve zaman çizelgesi

- Tipik riskli yükseklikler
  - Yaklaşık >2500 m ADH için
  - Yaklaşık >3000 m YİAÖ için
  - Yaklaşık >4000 – 5000 m YİBÖ için

Not: belirtiler, bu yüksekliklerden daha aşağıda genellikle nadir görülür fakat ağır durumların görülmesi bile mümkündür.

Tipik, belirtiler için zaman çizelgesi

- ADH: yeni çıkılan yükseklikte 4 -24 saat arasında
- YİAÖ (ve YİBÖ): 24 saatten sonra

Not: Bu saatler dışında da görülebilir ancak nadirdir.

2.3 Yüksek irtifa hastalıklarının önlenmesi

- Uygun aklimatizasyon
  - 2500-3000 m üstünde, ertesi gece için, 300-500 m den fazlası planlanmamalıdır.
  - 2-4 günlük çıkıştan sonra aynı yükseklikte iki gece kalınmalıdır. Bu gün, daha yükseğe çıkılabilirsiniz ancak uyumak için dönünüz.
  - Yüksek irtifa hastalıklarının önlenmesi için özel durumlar (hava yoluyla gitmek gereken yerler, kurtarma operasyonları gibi hızlı yükselmek gereken durumlar, yavaş aklimatize olan bazı kişiler) dışında ilaç alınmamalıdır. Bazen acetazolamide 250-750 mg/gün (Diamox^R, Diazomid^R) önerilebilir^{4, 5, 6, 7, 8}.

3. Belirtiler

Not: Ekibin tüm üyeleri benzer hatta aynı kapasitede olsa da yüksek irtifa hastalığı olan birden fazla kişi gözlenebilir. Hamallar ve rehberler unutulmamalıdır^{9, 2}.

3.1 ADH tipik belirtileri

- Aşağıdaki belirtilerden bazıları
  - Baş ağrısı (genellikle yaygın baş ağrısıdır)
  - Uyku bozukluğu
  - İştahsızlık

- Baş dönmesi
- Halsizlik
- El ayaklarda şişlik
- Ağır çarpıntı
- Bulantı kusma
- **Not:** Belirtilerin hepsi olmayabilir, bazen baş ağrısı bile görülmez.
- **Not:** Ağır halsizlik ve uykulu olma hallerinde YİBÖ düşünülmelidir.
- **Not:** Hafif bir fiziksel aktivite ve hatta istirahatheyken solunum güçlüğü varsa YİAÖ düşünülmelidir.

3.1.1 Skarlama sistemleri

Lake Louise Semptom Skoru (Bkz ek 1) ADH nın ağırlığını belirlemek için geliştirilmiştir.

Not: ADH tıbbi bir durumdur, skarlama sistemleri tek başına uygulanamaz, hastalığın ağırlığını belirlemede yardımcıdır

3.2 YİAÖ tipik belirtileri

- Solunum sıkıntısı; dinlenmede hafif bir iş yapınca bile başlayabilir.
  - Solunum sıklığı (>30/dk %60 vakada¹⁰)
- Hızlı performans düşüklüğü (ana belirti)
- Öksürük
- Yüksek nabız
- Göğüs sıkışması
- Nefeste baloncuklar, morarma, ağır hallerde kanlı/ köpüklü soluk verme
- Hafif ateş

3.3 YİBÖ tipik belirtileri

- Basit ağrı kesicilerle geçmeyen ağır baş ağrısı
- Bulantı ve kusma
- Halsizlik
- Denge bozukluğu (ataksi)
  - **Not:** topuk-başparmak testi çok hassastır ve arazide diğer belirsiz durumları (örneğin kişi kendi belirtilerini fark ettirmek istemeyebilir) ayırt etmeyi sağlayabilir.
- Şuur bulanıklığı, ne yapacağını bilememe (konfüzyon), hayal görme (halüsinasyon)
  - Mantıksız davranış erken dönemi gösterebilir.
- Son dönem: solunum durmasından koma ve ölüm.

- Sıklıkla kişiler kendini bilmez ve iyi olduklarını zannederler, sadece yalnız bırakılmayı isterler.

Not: Meslekten olmayan kişiler, belirtiler için başka bir sebep olabileceğinden kesin emin değillerse dağcılar öncelikle ADH, YİAÖ ve YİBÖ' ne göre tedavi etmelidirler. Doktorlar da, yüksek irtifada öncelikle ADH, YİAÖ ve YİBÖ' ni düşünmeli fakat diğer olasılıkları da gözden uzak tutmamalıdır.

Not: Meslekten olmayan kişiler, YİAÖ ve YİBÖ arasında karar veremiyorlarsa her ikisine göre tedavi etmelidirler.

4 Tedavi

Ek 2 deki tabloya bakınız.

4.1 Acil ADH tedavisi

4.1.1 Hafif- orta belirtiler

- Belirtiler tamamen geçene kadar aynı irtifada kalınız (dinlenme günü).
  - Belirtiler varken daha fazla yükselmeyin.
- Özellikle nefes verirken zorlanılıyorsa ağır iş yapmaktan kaçınınız.
- Belirtilere göre ağızdan tedavi (septomatik-oral)
  - Bulantı: antiemetik (ör: dimenhydrinate (Dramamine^R))
  - Baş ağrısı: parasetamol (Parol^R) veya ibuprofene (Brufen^R) (aspirin önerilmemektedir)
  - Acetazolamide (Diamox^R, Diazomid^R) 250 mg, günde 2 kez yukardaki tedavi 6-12 saat sonra işe yaramazsa düşünülmelidir. **Not:** İlk akla gelecek ilaç olmamalıdır.
- Bulantı olsa bile sıvı almaya çalışın.
- Eğer belirtiler 24 saatte azalmıyor veya kötüleşiyorsa aşağı inin.
- Baş taraf hafif yüksekte uyuyun.

4.1.2 Ağır belirtiler

- YİBÖ' ni ekarte edin.
  - Şüpheniz varsa YİBÖ varsayarak tedavi edin.
- Derhal istirahat edin, daha fazla yükselmeyin.
  - Hastayı soğuktan koruyun.
- Belirtilere göre yukardaki gibi semptomatik tedavi edin.
- Dexametazon 8 mg (Dekort^R)
  - Eğer belirtiler hala kötüyse 6 saatten sonra tekrarlanabilir.
- En kısa sürede, hastanın daha önce iyi olduğu son kampa (veya en azından 500(-1000) metre) kadar aşağı inin.
  - Hasta inerken yük taşımamalıdır.
  - İniş rotasında, kısa da olsa çıkış yapmak gereken yerler varsa kamptan ayrılmayın.
    - Ağır hastalar kısa bir çıkışı bile tolere edemeyebilir.
  - Mümkünse aklimatize olabilme ihtimalinden dolayı en aşağıya inilmeyebilir.
- Portatif hiperbarik oda sağlanabiliyorsa kullanılabilir. (Bkz: UIAA NO:3¹¹)
- Hasta tamamen iyileşmeden tekrar tırmanmayın.

4.2 Acil YİAÖ tedavisi

(ek 2 deki tabloya da bakınız)

- Derhal istirahat edin, daha fazla yükselmeyin.
  - Baş tarafı yüksekte tutun.
  - Hastayı soğuktan koruyun.
- Oksijen (mümkünse)
- Nifedipin 20 mg (Adalat Crono^R)(yavaş salınan)
  - Etkisinin başlaması 10-15 dk.
  - Belirtiler kötüleşiyorsa tekrarlayın.
    - Zaman çizelgesi yoktur! Belirtilere göre karar verilmelidir.
      - ✓ Hızlı salınan nifedipinden kaçının! Kan basıncında ani düşmelere yol açabilir.
- Portatif hiperbarik oda
  - (Bkz: UIAA NO:3¹¹)
- PEEP maske (Ambu) (hasta kabul ederse)
- Yüksek irtifadan inin.
  - Mümkünse pasif transport (sedye, helikopter vs.)

- Pasif transport mümkün değilse, tedavi belirtileri azaltır azaltmaz aşağı
inin.
  - İnışte gerek olursa kullanmak için malzemeleri yanınıza alın.
  - Hasta inerken yük taşımamalıdır.
  - YİBÖ' deki, aşağıda anlatılacak inış kurallarına bakın.

Not: Diüretik kullanmayın (geçmişte furasemid önerilirdi).

Not: Birkaç vakada bazı ilaçların etkin olduğu bildirilmiş (Sildenafil^{12, 13} veya Tardalafil^{14, 15}) fakat ilk seçenek olarak düşünülmemelidir.

4.3 Acil YİBÖ tedavisi

(ek 2 deki tabloya da bakınız)

- Tedavi YİAÖ gibi ancak nifedipin yerine deksametazon kullanılır.
  - Deksaletazon
    - Hastanın şuuru açıksa, belirtiler geçene kadar, 6 saatte bir 8 mg ağızdan verilir.
    - Ağır hallerde, başlangıç olarak 8-10 mg (ampule göre) im. veya iv. verilir.
    - Çok kötü hava şartlarında elbisenin üstünden bile im. kullanılabilir, bu halde daha yüksek dozlar verilebilir. Önceden hazırlanan enjektörler bu durumlarda kolaylık sağlayabilir.
    - Ampulün kırılıp içilmesi de mümkündür.
- Ek olarak Acetazolamide 250 mg günde 2 kez, ek fayda sağlayabilir.
- İnışte, özellikle baş dönmesi ve denge bozukluğu durumlarında, hastanın güvenliğine çok dikkat edilmelidir.

4.4 Acil ağır ADH ve eşlik eden YİAÖ tedavisi

- YİAÖ ve YİBÖ birlikte gibi tedavi edin.

4.5 Belirsiz durumların tedavisi

Bazen hastaya ADH, YİAÖ veya YİBÖ teşhisi kesin konamayabilir. UIAA MedCom' un önerisi, bu durumlarda hastaya ADH/YİBÖ ve YİAÖ tedavisinin birlikte uygulanmasıdır.

ADH ve YİBÖ en önemli ayırıcı tanılar

Tanı	Hastanın öyküsü	Belirtiler	Tedavi	Öneriler
Bitkinlik	Öncesinde aşırı aktivite	Dinç olmama, motivasyon eksikliği, keyifsizlik, baş ağrısı. Ağır hallerde: çöküntü.	Dinlenme, karbonhidrat, sıvı takviyesi ve soğuktan kaçınma: İv. glikoz, pasif taşıma	Yüksek glisemik indeksli karbonhidratlar, tedavi sırasında hipoglisemi oluşabileceği için önerilmemektedir!
Sıvı kaybı	Sıcak iklim, yetersiz sıvı alımı, ishal, kusma	Susama, motivasyon eksikliği, keyifsizlik, baş ağrısı, az işeme, deri ve ağız kuruluğu, ateş. Ağır hallerde: çarpıntı, baş dönmesi, sayıklama, nöbet, idrar koyu renkli	Dinlenme, sıvı takviyesi! Hafif hipotonik içecekler. Ağır hallerde: İv. %5 glikoz, potasyum laktat veya % 0,9 NaCl (en az 1000 ml, sonra ağızdan devam)	Sıvı takviyesi için birkaç gün gerekebilir! Susuzluk hissi yüksek irtifada gösterge olmayabilir! Susamasanız bile sıvı alın! İdrar rengi de tam kıyas olmayabilir (idrar miktarı günde en az 1 litre olmalı)
Güneş çarpması	Aşırı güneşte kalma	Menenjit benzeri baş ağrısı, halsizlik, baş dönmesi, bulantı, kusma, çarpıntı. Son dönemde: baygınlık, koma.	Kişi daha fazla hareket etmemeli. Gölge bir yere veya bir odaya alınmalı. Bol ılık sıvı içilmeli. Ağrı kesici.	Hastanın monitorizasyonu, durum hayati olabilir!
Sıcak çarpması	Sıcak iklim, yetersiz sıvı alımı, performans eksikliği	Sıvı kaybına benzer. Nörolojik belirtiler ve çöküntü, solunum durması, dolaşım bozukluğu. Deri sıcaktır	Gölgede dinlenme, serinletme, elbiselerin üstüne su dökülebilir. Solunum ve dolaşımın kontrolü. Pasif taşıma	Hayati durum! Aktiviteye devam etmeden önce yeterli zaman tanınmalıdır!
Sarhoşluk	Alkol alma öyküsü	Yaygın baş ağrısı, halsizlik, bulantı, motivasyon kaybı	Ağızdan sıvı ve mümkünse elektrolit ver ve sadece bekle. Hastayı gözle!	Hasta iyi karar veremeyebilir, tartışmayın. Not: Dağ kulübelerinde son zamanlarda aşırı alkol alındığı bildirilmekte

Diğer (nadir) ayırıcı tanılar

Tanı	Hastanın öyküsü	Belirtiler	Tedavi	Öneriler
Nöbet	Önceki nöbet öyküsü! Hasta şuursuzsa arkadaşları bilgi verebilir	Ani başlayan lokalize veya genel atak, bazen aura veya nöbet sonu yarı baygın dönem	Hastayı özellikle dağda düşmekten koru! Diazepam (Diazem ^R) fitil veya ağır hallerde iv.	Yüksek irtifada ilk kez nöbet geçirilmesi çok nadirdir.
CO zehirlenmesi	Çadır veya kar mağarasında yemek pişirme veya tüple aydınlatma	Baş ağrısı, şuur kaybı	Oksijen (mümkünse) veya açık hava (çadırı veya mağarayı aç)	Not: Morarma (siyanoz) yoktur!
Akut psikoz	Öykü?	Kabul edilebilir davranış kontrolünün tamamen kaybı hem hasta hem de diğer kişiler için risklidir.	Ağır hallerde sedatif veya antipsikotik ilaçlar. Not: Bazı ilaçlar yüksek irtifada solunumu azaltabilir.	Öyküsünde yoksa Yüksek irtifada ilk kez psikiyatrik hastalık görülmesi çok nadirdir.
Felç (TİA / ilerleyen felç)	Genellikle öyküde yoktur	Yavaş gelişen felç, konuşma bozukluğu ve diğer nörolojik belirtiler	Mümkünse en kısa zamanda hastaneye pasif nakil. Bu mümkün değilse hastayı monitörize et, kan basıncını düzenle (200/100 mmHg üstüne çıkabilir)	Hayati durum olasılığı!
Beyin tümörü	Genellikle öyküde yoktur	Yavaş gelişen felç, konuşma bozukluğu ve diğer nörolojik belirtiler Normalde felçle karıştırılır. (üste bkz.)	Kortizon iv. Yüksek dozda. Mümkünse en kısa zamanda hastaneye pasif nakil. Bu mümkün değilse hastayı monitörize et, kan basıncını düzenle (200/100 mmHg üstüne çıkabilir)	Öyküsünde yoksa sahada bunun tanısını koymak genellikle mümkün değildir.

Hipoglisemi	Diyabet? Not: Diyabetli dağcılar için özel risk: Asetazolamid (kontrendike)	Açlık, bulantı / kusma, çarpıntı, huzursuzluk, el titremesi, terleme, Dinç olmama, motivasyon eksikliği, keyifsizlik, baş dönmesi, midriasis, hipertansiyon	Dinlenme, kompleks karbonhidratla (oligosakkarit) besleme. Kan şekeri ölçümü (hasta iyi hissedene kadar ve >60 mg/dl stabil olana kadar 15 dk da bir)	Diyabet olmadan belirgin hipoglisemi çok nadirdir ve fiziksel aktivite ile normalde gelişmez.
Diyabetik ketoasidoz	Sadece diyabetli hastalarda. Diyabete, sıvı kaybı (yolculuk ishali veya yüksek irtifa sıvı kaybı) eşlik ediyorsa. Not: Diyabetli dağcılar için özel risk: Asetazolamid (kontrendike)	İlk işaretler dehidratasyonla aynı. (üste bkz.) Ağır durumlarda çarpıntı, hipotansiyon, idrar azlığı-yokluğu, hiperglisemi	Hayati tehlike olasılığı. Hastayı sürekli monitörize et! Sıvı ver (% 0,9 NaCl iv., 1000 ml/1 saat, sonra belirtilere göre devam). Hızlı etkili insülin “düşük doz şeması” (20 Ü iv. bolus, sonra 5-10 Ü/saat), kan şekeri 250 mg/dl altına düşene kadar. En kısa zamanda hastaneye pasif nakil.	Kan şekeri ölçümü düşük sıcaklıklarda (<14°C) hatalı olabilir. (<0°C ölçüm yapılamaz) Not: laboratuvar ölçümü olmadan bikarbonat vermek risklidir. Aşırı hipokalemi gelişebilir
Hiponatremi	Aşırı miktarda tuzsuz sıvı alımı (su, çay vs.), normalde sıcak iklimde veya yolculuk ishalinde	Dinç olmama, motivasyon eksikliği, keyifsizlik, baş dönmesi, bayılma, çöküntü. Elbisede tuz izleri veya terin gözü yakması	Dinlenme. Ağızdan sıvı takviyesi (ORS), hafif tuzlu içecekler. Ağır durumda iv.hipertonik mannitol, hipertonik %3 NaCl (1-2 ml/kg/saat)	Aktiviteye devam etmeden önce yeterli zaman tanınmalıdır! Aşırı su veya sade çay içmeyin.

Menenjit / Ensefalit	Genellikle öyküde yoktur (bir kaç gün önce benzer belirtiler gösteren kişilerle temas)	Ağır, menenjit benzeri baş ağrısı, halsizlik, baş dönmesi, bulantı, kusma, çarpıntı, ateş. Son dönemde: baygınlık, koma.	Antibiyotikler, ağrı kesiciler. Kendinize ve gurutakilere bulaşmamasına dikkat edin (hastaya maske takın). En kısa zamanda hastaneye nakil.	Hastayı gözlemleyin. Not: Durum hayati olabilir.
Zehirlenme / uyuşturucu	İlaç veya bitki alınması	Kullanılan ilaca göre değişik nörolojik ve psikiyatrik belirtiler	Hastanın monitorizasyonu (solunum, dolaşım). Soğuktan koruma	Dağda, özel ilaçlarla tedavisi gerçekçi değildir.

YİAÖ en önemli ayırıcı tanılar¹⁶

Tanı	Hastanın öyküsü	Belirtiler	Tedavi	Öneriler
Psikolojik solunum güçlüğü (dispne)	Yüksek irtifa	Başka belirti olmaksızın hızlı nefes (takipne)	Yok	--
İrtifa öksürüğü ("Kumbu öksürüğü")	Yüksek irtifada veya aşırı soğukta aşırı çalışma	(Çok) aşırı kuru öksürük, ağrı yapabilir (göğüs, boğaz, nefes borusu).	Öksürük ilaçları, boğaz yumuşatıcıları Not: çoğu kodein içerir (solunumu azaltır) fakat normal dozlarda sorun olmaz.	Tek rahatlama aşağı iniş
Hiperventilasyon sendromu	Ajitasyon, aşırı korku	Hızlı nefes, el – ayaklarda karıncalanma, baş dönmesi, bazen şuur kapanması	Hastayı sakinleştirin. Solunumunu saniye sayarak kontrole alın. Normalde ilaç gerekmez.	Kendiliğinden geçer. En önemli tehlike: düşmeye bağlı yaralanma
Uyku apnesi	Yüksek irtifa	Gece dispne veya apne	Aklimatizasyonu geliştirin. Eğer belirtiler ısrar ederse tiofilin 300 – 400 mg yavaş salınan veya asetazolamid 250 mg akşamları	--
Kalp yetmezliği	Koroner hastalık / miyokard enfarktüsü? Kalp yetmezliği / kalp kapak hastalığı	Dispne, ıslak raller, kalp seslerinde anormallik (S3)	Furasemid (Lasix ^R) 40 -80 mg iv.	--
Akciğer embolisi (/derin ven trombozu)	Su kaybı, hareketsizlik (uçuş) varis, doğum kontrol hapı	Solunum güçlüğü, çarpıntı, 2. Kalp sesinde bölünme, olası tek taraflı bacak şişmesi	Heparin 25000 ü, mümkünse	Yüksek irtifada travmatik olmayan, çok hayati durum
Zatürre (pnomoni)	Enfeksiyon, ateş, öksürük, balgam	Öksürük, balgam, titreme, tek taraflı raller	Antibiyotik (makrolid veya tetrasiklin)	Ateş YİPÖ' ni zatürreden ayırt edemez

Diğer (nadir) ayırıcı tanılar (YİAÖ)¹⁶

Tanı	Hastanın öyküsü	Belirtiler	Tedavi	Öneriler
Astım	Zorlanmak / zorlanmak? Enfeksiyon? Aspirin (%10 atak aspirinden dolayıdır) Soğuk hava?	Ronkus, kuru raller, soluk vermede zorluk	Betamimetikler (havaodası ile aerosol veya iv.), kortikosteroid iv., teofilin iv.. Ekstra hallerde ketamin anestezisi	İrtifada ilk kez görülme çok nadir. Öykü sorgulanmalı.
CO zehirlenmesi	Çadır veya kar mağarasında yemek pişirme veya tüple aydınlatma	Baş ağrısı, şuur kaybı	Oksijen (mümkünse) veya açık hava (çadırı veya mağarayı aç)	Not: Morarma (siyanoz) yoktur!
CO₂ narkozu	Çadırın veya kar mağarasının çok sıkı kapalı olması	Uyuşukluk, uyku hali, solunum güçlüğü	Oksijen (mümkünse) veya açık hava (çadırı veya mağarayı aç)	--
Pnomotoraks	Kendiliğinden veya travmatik	Ani solunum güçlüğü, tek taraflı akciğer seslerinde azalma veya yokluk	Tüp takma / direnaj (sadece ağır hallerde)	--
Nörojenik akciğer ödemi	Yüksek irtifeda bulunma, YİAÖ' nin başarısız tedavisi	YİBÖ belirtileri, kafa içi basınç artışı bulguları, akciğer ödemi	YİBÖ yoğun tedavisi (yüksek doz kortizon ve oksijen!)	--
İlaca bağlı akciğer ödemi	Eroin? Kokain (and dağlarındaki dağcılar!)?	Eroin: miyosis; Kokain: midriazis (her iki pupilde)	Diüretik. Nifedipin kullanılmaz!	--
Aspirine bağlı akciğer ödemi	Baş ağrısı ve aspirin alımı	Tipik akciğer ödemi	Kortizon, diüretikler. Nifedipin kullanılmaz!	--

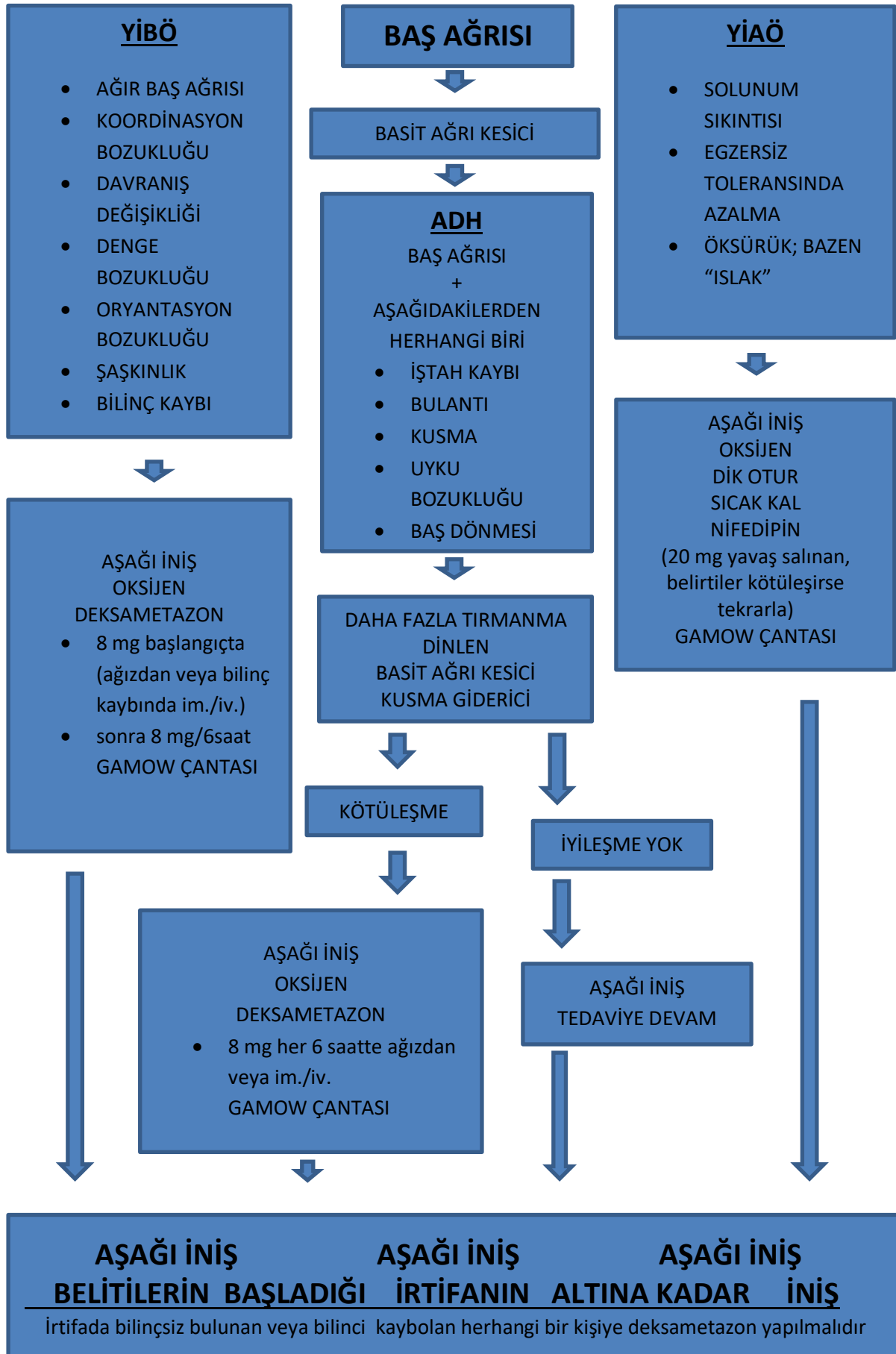
Elbette başka nadir hastalıklar da vardır (ör: boğmaca)¹⁶.

5 Ek 1: Lake Louise Semptom Skorlaması (LLSS)^{17, 18,19}

Bulgular	Ağırlık	Puan
Baş ağrısı	Baş ağrısı yok	0
	Hafif	1
	Orta	2
	Ağır	3
Gastrointestinal	Yok	0
	İştah azalması veya bulantı	1
	Orta bulantı veya kusma	2
	Ağır bulantı veya kusma	3
Halsizlik	Yorgunluk yok	0
	Hafif halsizlik	1
	Orta	2
	Ağır	3
Baş dönmesi	Yok	0
	Hafif	1
	Orta	2
	Ağır	3
uykusuzluk	Her zamanki gibi uyku	0
	Hafif uykusuzluk	1
	Birkaç kez uyanmak	2
	Uyuyamamak	3

Toplamda 3 puan üstü ADH düşündürür (bulgulara neden olacak başka bir sebep yoksa)

6 Ek 2: ADH ciddi bir tıbbi durumdur, hızla, hayatı tehdit eden YİBÖ' ne dönebilir. Herhangi bir işaret veya belirti ekip başkanına bildirilmelidir. İrtifada, tüm belirtiler, aksi ispat edilene kadar irtifaya bağlı olarak düşünölmelidir.

7 Kaynaklar

1. Meijer, HJ and D Jean. Consensus Statement of the UIAA Medical Commission Vol.9: Children at Altitude. 2008 [cited 2008 11.1.09]; Available from: www.theuiaa.org/medical_advice.html.
2. Kupper, T, D Hillebrandt, and N Mason, Medical and Commercial Ethics in Altitude Trekking. High Alt Med Biol, 2012. 13(1): p. 1-2.
3. Gautret, P, et al., Travel-associated illness in older adults (>60 y). J Travel Med, 2012. 19(3): p. 169-77.
4. Kayser, B, et al., Reappraisal of acetazolamide for the prevention of acute mountain sickness: a systematic review and meta-analysis. High Alt Med Biol, 2012. 13(2): p. 82-92.
5. Carlsten, C, ER Swenson, and S Ruoss, A dose-response study of acetazolamide for acute mountain sickness prophylaxis in vacationing tourists at 12,000 feet (3630 m). High Alt Med Biol, 2004. 5(1): p. 33-9.
6. Basnyat, B, et al., Efficacy of low-dose acetazolamide (125 mg BID) for the prophylaxis of acute mountain sickness: a prospective, double-blind, randomized, placebo-controlled trial. High Alt Med Biol, 2003. 4(1): p. 45-52.
7. Porcelli, MJ and GM Gugelchuk, A trek to the top: a review of acute mountain sickness. J Am Osteopath Assoc, 1995. 95(12): p. 718-20.
8. Basnyat, B, et al., Acetazolamide 125 mg BD is not significantly different from 375 mg BD in the prevention of acute mountain sickness: the prophylactic acetazolamide dosage comparison for efficacy (PACE) trial. High Alt Med Biol, 2006. 7(1): p. 17-27.
9. Basnyat, B and JA Litch, Medical problems of porters and trekkers in the Nepal Himalaya. Wilderness Environ Med, 1997. 8(2): p. 78-81.
10. Menon, ND, High-Altitude Pulmonary Edema: a Clinical Study. N Engl J Med, 1965. 273: p. 66-73.
11. Kupper, T, U Gieseler, and J Milledge. Consensus Statement of the UIAA Medical Commission Vol.3: Portable Hyperbaric Chambers. 2008 [cited 2008; Available from: www.theuiaa.org/medical_advice.html].
12. Fagenholz, PJ, et al., Treatment of high altitude pulmonary edema at 4240 m in Nepal. High Alt Med Biol, 2007. 8(2): p. 139-46.
13. Kleinsasser, A and A Loeckinger, Are sildenafil and theophylline effective in the prevention of high-altitude pulmonary edema? Med Hypotheses, 2002. 59(2): p. 223-5.
14. Luks, AM and ER Swenson, Medication and dosage considerations in the prophylaxis and treatment of high-altitude illness. Chest, 2008. 133(3): p. 744-55.
15. Maggiorini, M, et al., Both tadalafil and dexamethasone may reduce the incidence of highaltitude pulmonary edema: a randomized trial. Ann Intern Med, 2006. 145(7): p. 497-506.
16. Goebbels, K, et al., Cough and dyspnoea of an asthmatic patient at Mt. Kilimanjaro: a difficult differential diagnosis. Travel Med Infect Dis, 2011. 8(1): p. 22-8.
17. Hackett, P, The Lake Louise Consensus on the definition and quantification of altitude illness, in Advances in the Biosciences Vol. 84: Hypoxia and mountain medicine, Proceedings of the 7th International Hypoxia Symposium, Lake Louise, Canada 1991, Sutton, J, Coates, G, and Houston, C, Editors. 1992, Pergamon Press: Oxford. p. 327-330.

18. Roach, RC, et al. The Lake Louise acute mountain sickness scoring system. in 8th International Hypoxia Symposium. 1993. Lake Louise: Queen Printers Inc.
19. Savourey, G, et al., Evaluation of the Lake Louise acute mountain sickness scoring system in a hypobaric chamber. Aviat Space Environ Med, 1995. 66(10): p. 963-7.

8 Ek okuma

- Travel at High Altitude (several languages, available at:
http://medex.org.uk//medex_book/about_book.php
- T. Küpper, K. Ebel, U. Gieseler: Moderne Berg- und Höhenmedizin, Gentner Verlag, Stuttgart, 2010, ISBN 978-3-87247-690-6

Çeviren: Op. Dr. Erhan Alemdar

erhanalemdar@gmail.com

Kayseri TÜRKİYE